

درس نامه ی درس پنجم

فعل های لازم و متعدی

❖ **فعل لازم (ناگذر) :** به فعل های گفته می شود که تنها ، نهاد می پذیرند ؛ یعنی معنی جمله با نهاد و فعل

لازم کامل است .

مانند : آفتاب می درخشد .

ما ایستاده بودیم .

نهاد فعل لازم

نهاد فعل لازم

آیا می دانستید:

۱. گاهی در جمله هایی که فعل ناگذر وجود دارد ، علاوه بر نهاد و فعل ناگذر ، واژه های دیگری هم می آید

که بودن یا نبودن این واژه ها به معنی جمله آسیب نمی رساند .

در دستور زبان فارسی به این واژه ها قید می گویند که در درس های قبل با قید آشنا شدید .

مانند : او دیروز رفت .

نهاد قید زمان فعل لازم

۲. بعضی از فعل های ناگذر یا لازم عبارتند از : پرید - تایید - جوشید - جنید - خروشید - خزید -

درخشید - دوید - گریست - نشست - افتاد - رفت - خندید - خشکید - خوابید - روید - ایستاد و

بالید و ...

مانند : گنجشک پرید .

نهاد فعل لازم

۳. این فعل ها نیازمند مفعول نیستند و با فاعل معنای آنها کامل می شود .

❖ فعل های متعدی (گذرا به مفعول)

به فعل هایی گفته می شود که علاوه بر نهاد به جزء دیگری به نام مفعول نیاز دارد تا کامل شود .

مانند : زنگ تفریح را که زنجیره زد .

مفعول نهاد فعل متعدی

۱. نشانه ی مفعول حرف « را » است . ممکن است در برخی از جملات « را » ی نشانه ی مفعول در جمله نباشد
مانند : زهرا درسش را خواند . / زهرا درس خواند .

مفعول مفعول

۲. فعل های گذرا به مفعول عبارتند از : انداخت - برافراشت - بُرد - بست - کویید - بویید - ساخت - پراکند - پسندید - پوشید - جویید - چشید - داشت - دوخت و ...

❖ راه شناخت فعل های متعدی و لازم

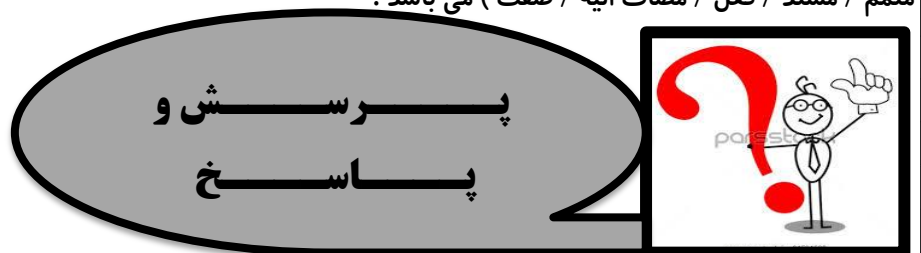
➤ اگر به اول فعلی (چه چیز را ؟) یا (چه کس را ؟) اضافه کنیم و معنی بدهد ، به آن فعل گذرا به مفعول می گویند .

مانند : خورد : چه چیز را خورد ؟ (معنی می دهد) بنابراین خورد فعل گذرا به مفعول است .

یا دید : چه کس را دید ؟ (معنی می دهد) بنابراین دید گذرا به مفعول است .

➤ اگر به اول فعلی (چه چیز را ؟) یا (چه کس را ؟) اضافه کنیم و معنی ندهد به آن فعل ، نا گذر می گویند
مانند : آمد : چه کس را آمد ؟ (معنی نمی دهد) پس آمد فعل لازم است .

ز ک ا ت ه م : هر گاه در سؤال ارزشیابی واژه ی (نقش دستوری) دیدیم، بدانیم که نقش دستوری یعنی (نهاد / فاعل / مفعول / متمم / مسند / فعل / مضاف الیه / صفت) می باشد .

۱- در بیت های و عبارت های زیر ، فعل های لازم ، و متعدی را پیدا کنید .

- قلب ، مهمان خانه نیست که آدم ها بیایند ، دو سه ساعت یا دو سه روزی توی آن بمانند و بعد بروند . قلب لانه ی گنجشک نیست که در پاییز باد آن را با خودش ببرد .
- گر آبی سوی رشت و مازندران / پُر از سبزه بینی کران تا کران
- تکالیفم را خوب انجام می دادم و همیشه در درس موفق بودم .

۲- فعل های زیر را بخوانید و از میان آنها ، فعل های گذرا به مفعول و ناگذر را مشخص کنید .

است / بودند / بگستردند / برداشتند / می پذیرد / خفته است / می رود / فهمید / فرستاد

فعل لازم :

فعل متعدی :

۳- در ابیات و عبارات زیر نقش دستوری (نهاد و مفعول) را بیابید .

- قلبم را می بخشم به همه ی آنهایی که جگیدند .
- قلب من ، مال همه ی آدم های خوب سراسر دنیاست .
- سعی کردم این عموی پدرم را هم ببرم توی قلبم
- گر آبی سوی رشت و مازندران / پر از سبزه بینی کران تا کران
- بچه ها را ذیت نکنند و جانورها را نکشند .

آرایه ی تکرار

هر گاه نویسنده بخواهد بر چیزی تأکید کند ، آن را تکرار می کند . این تکرار آگاهانه بر تأثیر سخن می افزاید و شاعران از تکرار برای زیبا سازی و تأثیرگذاری شعر استفاده می کنند . حتی گاه به تکرار یک بیت در شعر می پردازند .

مانند : دل می خواهد تمام تمام این قلب کوچولو را مثل یک خانه ی قشنگ کوچولو ، به کسی بدهم که خیلی خیلی دوستش دارم .

تمرین

در بیت های زیر ، آرایه ی تکرار را مشخص کنید .

- هم نظری هم خبری ، هم قمران را قمری / هم شکر اندر شکر اندر شکری
- ای جان جان جان ، مانامیدیم از بهر نان / برج گدا رویی مکن در بزم سلطان ساقیا
- تازه یواش یواش داشتیم می فهمیدیم که یک قلب کوچک کوچک ، چه قدر می تواند بزرگ باشد.
- گل ، آن جهانی است ، ننگجد در این جهان / در عالم خیال چه گنجد ؟ خیال گل

بن فعل تنها برای ساختن فعل به کار نمی رود ، بسیاری از واژگان هستند که در ساختمان آنها بن فعل وجود دارد
مانند : دانش : دان + ش یا قانون شکن : قانون + شکن

تمرین

با بن فعل های ماضی و مضارع زیر کلمه ی جدید بسازید .

فروش :

پز:

شکسته + ه :

گزار :

نکته املائی

۱. در نوشتن املا دقت و سرعت موجب می شود تا متن به دور از هر گونه خطا باشد .
۲. واژه های هم آوا از مباحث دشوار املائی است شناخت شکل درست آنها به معنا و کاربرد آنها در جمله ، وابسته است .

تمرین

- ۱- با توجه به معنی جمله ها ، واژه های مناسب را در جای خالی قرار دهید .
 - مادر بزرگ درباره ی گل های باغچه با نوه اش درخانه گفت و گو می کرد . (حیات - حیاط
 - مراقب پول های خود باشیم و از خوراکی های بیهوده پرهیز کنیم . (خورد - خُرد)
- ۲- در گروه کلمه های زیر چند غلط املائی وجود دارد ؟
یک عالم جای خالی ، دلم می خاهد ، لانه ی گنجشک ، نصف خالی قلب ، راحت ولو شدن ، خوش حالی و رضایت ، همه قوم و خیش ها

نکته ی نگارشی

- به این دو جمله توجه کنید :
- الف) این کار و رفتار ما ، خوب نیست .
ب) این کار و رفتار ما خوبیت ندارد .
- جمله ی نخست درست است . کلمه ی (خوب) واژه ای فارسی است و نباید با نشانه ی (یت) همراه شود .
(نشانه ی یت) ویژه ی کلمات عربی است . بنابراین ، به کار گیری کلمات منیت ، دوئیت ، نادرست است و کلمات انسانیت ، اکثریت ، اقلیت ، محبوبیت و ... صحیح است زیرا کلمات انسان ، اکثر ، اقل ، محبوب ، ریشه ی عربی دارند .

تمرین

دو جمله ی زیر را ویرایش کنید .

▪ به خاطر آشنائیت با رایانه در کارش موفق است .

▪ ایرانیت برای تک تک ما ، مایه ی افتخار و غرور است .

کارگاه نویسندگی

هر گاه نویسنده ، موضوع یا مطلبی را از متون نظم و نثر گذشته ، با شاخ و برگ و شکل تازه تری بنویسد ،

میگوییم ، آن را « باز سازی » کرده است . یکی از راه های تمرین و تقویت نویسندگی ، بازسازی کردن متون

گذشته است ؛ یک نویسنده ی توانا ، می تواند ، رویدادهای کوچک را با شاخ و برگ و شکل تازه تری ، به صورت

داستانی کوتاه بازسازی کند .

در بازنویسی ، نویسنده ، با الهام گرفتن از اثر کهن ، دوباره به آفرینش اثر جدیدی می پردازد ؛ در واقع ، اثر

جدید ، دقیقاً همان اثر اولیه نیست ، بلکه نشانه هایی از اثر اولیه در آن دیده می شود .

پایه و اساس باز سازی ، تخیل است . در بازسازی ، نویسنده ، ساختمان اثر قدیمی را در هم می ریزد و با بهره

گیری از تخیل ، اثر جدیدی می آفریند ؛ مانند : داستان « فیل در خانه ی تاریک » اثر « ناصر ایرانی » .

در این داستان ، نویسنده ، یکی از حکایت های « مثنوی مولوی » را باز سازی کرده است .

تمرین

از بین ضرب المثل های زیر ، یکی را انتخاب کنید و آن را بازسازی (باز آفرینی) کنید .

۱. یک کلاغ چهل کلاغ
۲. جوینده یابنده است

درس نامه ی درس ششم

متمم و حروف اضافه

بعضی از فعل ها علاوه بر نهاد به جزء دیگری نیاز دارند تا کامل شوند .

مانند : من بـ دانش آموزم می نازم .

نهاد حرف اضافه متمم فعل

❖ متمم :

به کلمه ای که بعد از حروف اضافه می آید و معنی فعل را کامل می کند متمم می گویند .

حروف اضافه عبارتند از : (از - به - با - در - برای - از بهر - از برای و ...)